

Ризики у реалізації політичної участі виборців з інвалідністю у післявоєнний період

Володимир Кобрин
Громадянська мережа ОПОРА

МЕТОДОЛОГІЯ

- проведено понад 20 глибоких інтерв'ю (депутати/депутатки, експерти міжнародних та національних організацій, громадські активісти, науковці, члени ЦВК, Уповноважений ВР України з прав людини)
- запити
- аналітика
- соціологія (всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) проводилося Київським міжнародним інститутом соціології у вересні - жовтні 2024 року. У перебігу дослідження вивчалися думки і погляди дорослих жителів України (у віці 18 років і старше) з різних суспільно-політичних та соціально-економічних питань. Дослідження проводилося Київським міжнародним інститутом соціології з 05 вересня 2024 року по 07 жовтня 2024 року. Польовий етап дослідження тривав з 20 вересня по 03 жовтня 2024 року. Загалом в рамках дослідження було проведено 2004 інтерв'ю).

Соціологія

Для яких категорій виборців існує найбільше перешкод для можливості проголосувати на післявоєнних виборах?

Жінок	14.7
Осіб з інвалідністю	41.4
Внутрішньо переміщених осіб	31.9
Військовослужбовців/ветеранів війни	31.7
Українців за кордоном, в т.ч. тих, які змушені були виїхати за кордон через російське повномасштабне вторгнення	41.3
Представників корінних народів, національних меншин	22.0
Жителів найбільш постраждалих від війни територій	56.4
Інше	4.1
Для жодної немає перешкод	18.5
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	3.2

Станом на зараз чи готові Ви брати участь у майбутніх повоєнних виборах?

Так, голосуватиму та балотуватимусь	3.8
Так, тільки голосуватиму	83.4
Так, тільки балотуватимусь	0.3
Ні, жодним чином не братиму участь	10.0
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	2.5

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

- Війна збільшила кількість осіб з інвалідністю більше як на 300 тисяч — нині їх кількість становить понад 3 млн осіб.
- Існують побоювання, що після завершення правового режиму воєнного стану потрібно буде дуже швидко провести вибори, і в цьому процесі особи з інвалідністю будуть загублені, а їхні виборчі права — не забезпечені належним чином.
- Деякі категорії переплетені між собою (багато осіб з інвалідністю є ВПО, військовослужбовцями, ветеранами/ветеранками).

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ

Під час повоєнного виборчого процесу

залишатимуться питання про бар'єри на виборчих дільницях (пандуси, двері, черги, окремі (сегреговані) кабінки для голосування, високі столи в кабінках, недоступні для осіб на кріслах колісних, погане освітлення, недоступні інформаційні плакати, відсутність туалету тощо.

Період воєнного стану

«Аналіз звернень, які надходять до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, та результати моніторингової діяльності свідчать про те, що люди з інвалідністю зазнають упередженого ставлення та дискримінації, залишаються соціально невидимими»

**Чи держава має сприяти забезпеченню виборчих прав для вразливих категорій та якими способами? Оберіть усі відповіді, що підходять. МОЖЛИВО ДЕКІЛЬКА ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ.
РАНДОМІЗАЦІЯ ПОРЯДКУ ЗАЧИТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ**

Так, шляхом запровадження обов'язкових місць (квот) у списках кандидатів	50.4
Так, через розбудову виборчої інфраструктури всередині країни (архітектурна доступність приміщень для голосування тощо)	73.1
Так, через створення додаткових ділянок за кордоном, в тому числі, поза межами дипломатичних установ	69.7
Так, шляхом створення спеціальних ділянок для військових	63.9
Так, шляхом запровадження альтернативних способів голосування (наприклад, поштового, електронного чи інших способів голосування)	58.4
Інше	1.4
Додаткової підтримки жодна з категорій виборців не потребує	4.3
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	3.5

Які, на Вашу думку, можуть бути основні перешкоди для голосування на майбутніх повоєнних виборах для виборців з інвалідністю? Оберіть усі відповіді, що підходять. МОЖЛИВО ДЕКІЛЬКА ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ. РАНДОМІЗАЦІЯ ПОРЯДКУ ЗАЧИТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ

Наявність архітектурних перешкод доступу до приміщення для голосування (відсутність пандусів, ліфтів тощо)	80.9
Наявність архітектурних перешкод на шляху до приміщень для голосування, виборчих комісій (відсутність доступного транспорту, спусків та пандусів на вулиці, звукових світлофорів тощо)	81.0
Незручний бюлетень для голосування (відсутність бюлетенів із шрифтом Брайля для незрячих людей, дрібний шрифт тощо)	76.3
Відсутність спеціальних умов для осіб з інвалідністю (планшети для виборців з порушенням слуху; лупа, трафарети для виборців з порушення зору, інші розумні пристосування)	79.5
Низька культура спілкування та невміння комунікувати з виборцями з інвалідністю у членів виборчих комісій	64.4
Інше	2.1
Жодних перешкод не буде	4.8
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	1.7

РИЗИКИ ВИБОРЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Період воєнного стану

На сьогодні вже є порушення тих стратегічних цілей, які були на початок 2020 року. Ключову роль тут потрібно відводити місцевому самоврядуванню, адже приміщення для голосування перебувають на їхньому балансі. Вони мають можливості виділяти кошти на облаштування максимальної безбар'єрності. Сьогодні є можливість відбудувати все знищене максимально безбар'єрно.

Післявоєнний період

- неможливість виконання п. 7 прикінцевих і перехідних положень ВКУ
- важливість забезпечення безпеки для осіб з інвалідністю
- перешкоди на шляху до виборчих дільниць і назад

РЕАЛІЗАЦІЯ АКТИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА

Післявоєнний період

- забезпечення можливості для осіб з інвалідністю особисто проголосувати на виборчих дільницях без допомоги третіх осіб;
- розробка ефективних розумних пристосувань і доцільності їх використання (з урахуванням рішення ВС у справі Б. Мойси);
- проблема інформаційних роликів, які не мають субтитрів та перекладу на українську жестову мову;
- розробка і впровадження розумних пристосувань потребує і відповідної серії тренінгів і навчань для членів виборчих комісій та самих виборців з інвалідністю;

«Особисто проголосувати на виборах – це важливо і принципово для осіб з інвалідністю. Це показує наскільки держава готова забезпечити такі умови, наскільки вона враховує потреби такої категорії виборців»

ІНСТРУМЕНТИ/СПОСОБИ ДЛЯ ГОЛОСУВАННЯ

Чи необхідні додаткові способи / інструменти для голосування виборців з інвалідністю, якщо так, то що саме? Оберіть усі відповіді, що підходять. МОЖЛИВО ДЕКІЛЬКА ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ. РАНДОМІЗАЦІЯ ПОРЯДКУ ЗАЧИТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ

Так, електронне голосування в «Дії» для людей з інвалідністю	69.6
Так, електронне голосування для людей з інвалідністю у приміщенні виборчої дільниці за допомогою спеціальних технічних засобів	72.2
Так, поштове голосування для людей з інвалідністю	50.4
Так, доручення проголосувати за відповідного кандидата	40.9
Так, запровадивши спеціальні умови для голосування осіб з інвалідністю (планшети для виборців з порушенням слуху; лупа, трафарети для виборців з порушення зору тощо)	82.6
Так, забезпечивши архітектурну доступність приміщень для голосування та шляхів слідування до них	85.7
Інше	2.7
Ні, не потрібно	2.6
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	1.6

РЕАЛІЗАЦІЯ ПАСИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА

Післявоєнний період

- пасивність самих осіб з інвалідністю зумовлена низкою бар'єрів;
- втома від війни та демотивованість;
- суспільство не готове бачити серед кандидатів осіб з інвалідністю в силу багатьох стереотипів;
- живий пострадянський стереотип про обмежену роль осіб з інвалідністю у політичних процесах;
- негативний досвід реалізації депутатського мандату.

Практичні ситуації

До «Уповноваженого Верховної Ради України звернувся чоловік з інвалідністю, який пересувається на кріслі колісному, щодо порушення права на здійснення депутатських повноважень, зокрема в частині безпосередньої участі у роботі сесій та участі у прийнятті рішень через недоступність сесійної зали адміністративної будівлі місцевої ради».

РЕАЛІЗАЦІЯ ПАСИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА

Для яких категорій виборців існує найбільше перешкод для права бути обраним на післявоєнних виборах? Оберіть усі відповіді, що підходять. МОЖЛИВО ДЕКІЛЬКА ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ. РАНДОМІЗАЦІЯ ПОРЯДКУ ЗАЧИТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ

Жінок	15.4
Осіб з інвалідністю	33.2
Внутрішньо переміщених осіб	26.9
Військовослужбовців/ветеранів війни	21.7
Українців за кордоном, в т.ч. тих, які змушені були виїхати за кордон через російське повномасштабне вторгнення	55.9
Представників корінних народів, національних меншин	25.0
Жителів найбільш постраждалих від війни територій	39.3
Інше	3.3
Для жодної немає перешкод	21.1
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	3.6

Підтримка з боку політичних партій та громадських об'єднань

Маніпулятивні технології

Партії можуть використовувати питання осіб з інвалідністю у власних інтересах і для маніпуляцій.

Ризики залученості

Залучення осіб з інвалідністю **ВИНЯТКОВО** з числа ветеранів/ветеранок

Робота з політичними партіями по інформаційній безбар'єрності

під час виборчої кампанії інформація повинна бути доступна для сприйняття аудіально, візуально, субтитровано, з перекладом на жестову мову тощо

Підтримка

ключовою є співпраця громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування та підтримка активних осіб з інвалідністю на місцях

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КВОТ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ?

Для яких категорій виборців, на Вашу думку, необхідні обов'язкові місця (квоти) у списках кандидатів на післявоєнних виборах до парламенту та місцевих рад? Оберіть усі відповіді, що підходять. МОЖЛИВО ДЕКІЛЬКА ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ. РАНДОМІЗАЦІЯ ПОРЯДКУ ЗАЧИТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ

Для людей з інвалідністю	51.6
Для військовослужбовців / ветеранів	59.8
Для представників національних меншин та корінних народів	43.8
Інше	1.6
Достатньо вже наявних гендерних квот для представників обох статей	14.4
Будь-які квоти не потрібні	20.3
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ (НЕ ЗАЧИТУВАТИ)	4.8

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КВОТ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ?

- на початкових етапах є опцією та варіантом підтримки осіб з інвалідністю;
- ризики маніпуляції на темі інвалідності з боку політичних партій;
- ризики повторення ідеї з працевлаштуванням осіб з інвалідністю та квотою 4%;
- ризики, пов'язані зі спокусами отримання матеріальної чи нематеріальної вигоди взамін на участь у балотуванні;
- потенційна невідповідність між квотою та кількістю охочих брати участь у політичних процесах;
- примусове введення квот для осіб з інвалідністю може поставити у майбутньому потребу квотувати й інші категорії населення (ВПО, ветеранів, молодь, чорнобильців тощо).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Органам місцевого самоврядування — приймати та виконувати програми безбар'єрності, в першу чергу в частині доступності об'єктів виборчої інфраструктури. Також проводити комунікацію щодо доступності виборчих дільниць.
- Сприяти делегуванню партіями до виборчих комісій представників з числа осіб з інвалідністю.
- ЦВК — активізувати роботу робочої групи та напрацювати зміни до законодавства в рамках реалізації завдань Флагманського проєкту «Покращення доступності волевиявлення для людей з інвалідністю».
- ЦВК — розробити порядок забезпечення виборчих дільниць розумними пристосуваннями (допоміжними засобами) для голосування особами з інвалідністю.
- ЦВК — збирати інформацію з регіонів про доступність виборчих дільниць та проводити відповідний моніторинг.
- ЦВК — проводити тренінги із членами виборчих комісій щодо належного спілкування та комунікації з виборцями із числа осіб з інвалідністю.
- ЦВК — разом з МСП забезпечити можливість проконсультуватися з фахівцем з виборчого права по гарячій лінії для осіб з інвалідністю 1539.
- ЦВК — разом з МЗС розробити алгоритми дій для особи з інвалідністю за кордоном в питаннях реалізації виборчого права.

Дякую за увагу!

